

Στρατηγός (ε.α.) Μιχαήλ Κωσταράκος
Επίτιμος Αρχηγός ΓΕΕΘΑ
π. Πρόεδρος Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ

Συνδιάσκεψη για την Υβριδική Απειλή

*****

“ Πώς το ΝΑΤΟ και η ΕΕ αντιλαμβάνονται την Υβριδική Απειλή ”

*****

Αθήνα, 8 Φεβρουαρίου 2022

Αγαπητέ κύριε Γενικό Γραμματέα,

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι, καλημέρα,

Επιτρέψτε μου να αρχίσω την ομιλία μου ευχαριστώντας τους διοργανωτές για την ευγενική πρόσκλησή τους να συμμετάσχω σ' αυτή την υψηλού επιπέδου Συνδιάσκεψη για ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα. Ο τίτλος αυτής της παρουσίασης αποτυπώνει την αντίληψη δύο σημαντικών διεθνών οργανισμών σχετικά με αυτή τη νέα μορφή πολέμου. Πρόκειται όμως πράγματι για μια νέα μορφή πολέμου, ή είναι μόνο το όνομα που άλλαξε;

Ο όρος "Υβριδική Δύναμη" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1998 από τον Ανθυποπλοίαρχο του Αμερικανικού Ναυτικού (USN) Ρόμπερτ Γ. Γουόκερ στη διατριβή του στην Αμερικανική Σχολή Ναυτικών Μεταπτυχιακών Σπουδών, με θέμα "Ειδικές Επιχειρήσεις του Σώματος Πεζοναυτών των ΗΠΑ (USMC)". Ο όρος αποδόθηκε στο Σώμα των Πεζοναυτών που ιστορικά έχει αποδειχθεί ως μια «Υβριδική Δύναμη» ικανή να διεξάγει επιχειρήσεις τόσο στο συμβατικό όσο και στο μη – συμβατικό πεδίο του πολέμου.

Αποφεύγοντας να αναφερθούμε σε ιστορικά παραδείγματα Υβριδικού πολέμου προ του 20ού αιώνα, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι του 20ου αιώνα με τα δεκάδες εκατομμύρια των θυμάτων, καθώς και η εκτιμώμενη ολική καταστροφή με εκατοντάδες εκατομμύρια θανάτους σε πε-

ρίπτωση πιθανού μελλοντικού θερμοπυρηνικού πολέμου, υπενθύμισαν στους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων ηγέτες αλλά και στους πολιτικοστρατιωτικούς μελετητές ότι θα πρέπει να ανευρεθεί και να ακολουθηθεί ένας άλλος τρόπος για να επιβάλουμε τη θέλησή μας στους αντιπάλους.

Εν τω μεταξύ, η Σοβιετική Ένωση κατάλαβε ότι είχε στη διάθεσή της ένα μη συμβατικό πνευματικό όπλο ίσης δύναμης με τη θρησκεία: την ιδεολογία του κομμουνισμού. Και άρχισαν να το χρησιμοποιούν, με τον ίδιο τρόπο, που διάφορες θρησκείες χρησιμοποιήθηκαν από άλλους παράγοντες ισχύος στους προηγούμενους αιώνες.

Η ιδεολογία, οι πολιτικοί ελιγμοί, η εκμετάλλευση προσωπικών τρωτών σημείων, η ανατροπή, οι ομάδες ανταρτών και οι ανταρτικές τακτικές, ο αντισυμβατικός πόλεμος, η επιρροή του Τύπου και οι Ψευδείς ειδήσεις, η υπονόμηση και η εγκληματική δραστηριότητα έγιναν τα νέα Όπλα Επιλογής σε αυτό το διαφορετικό είδος πολέμου. Αυτή η περίοδος γνωστή ως Ψυχρός Πόλεμος, είδε περιορισμένη πολεμική δράση και λίγες ανθρώπινες απώλειες από τις Μεγάλες Δυνάμεις, αλλά πολλούς αιματηρούς πολέμους «δί' αντιπροσώπων», καθώς και έντονες πολιτικές, διπλωματικές, οικονομικές, ιδεολογικές δραστηριότητες και αψιμαχίες που θα μπορούσαν να επιτύχουν τα ίδια αποτελέσματα με τους αιματηρούς πολέμους του παρελθόντος.

Όταν το Σοβιετικό σύστημα κατέρρευσε, νέες ιδεολογίες και νέες έννοιες άρχισαν να καλύπτουν το κενό: Παγκοσμιοποίηση και Φιλελεύθερη τάξη πραγμάτων μαζί με Ισλαμικό εξτρεμισμό και την Τρομοκρατία. Ένα νέο κεφάλαιο για αυτές τις συνδυασμένες μορφές πολεμικών συμπλοκών έχει ξεκινήσει και αυτή τη φορά ονομάστηκε Υβριδικός Πόλεμος και υιοθετήθηκε αμέσως από όλους.

Ένας άλλος στρατιωτικός θεωρητικός του USMC, ο Αντισυνταγματάρχης ε.α. Frank Hoffman συνέβαλε σημαντικά στη διάδοση του όρου, σαν ένας σύγχρονος απόστολος του Υβριδικού Πολέμου. Χρησιμοποίησε αυτόν τον όρο για πρώτη φορά για να περιγράψει τακτικές και στρατηγικές της Χεζμπολάχ, όπως φαίνεται στις μάχες του καλοκαιριού του 2006 μεταξύ Ισραήλ και της Οργάνωσης Χεζμπολάχ στο Λίβανο. Η Χεζμπολάχ κατέδειξε σαφώς την ικανότητα των μη κρατικών παραγόντων να μελετούν και να εκμεταλλεύονται τα αδύνατα και τα

τρωτά σημεία των δυτικών στρατιωτικών δυνάμεων, ακόμη και των καλύτερων μεταξύ τους, όπως των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων και να επινοούν κατάλληλα αντίμετρα με εκπληκτικά αποτελέσματα. Ο όρος κέρδισε τεράστια δημοτικότητα και καθιερώθηκε περαιτέρω από το 2008 και μετά, κυρίως λόγω της υιοθέτησής του από την Συμμαχική Διοίκηση Μετασχηματισμού του NATO καθώς και την υφιστάμενη διασύνδεση ανάμεσα στους στρατιωτικούς και πολιτικούς σχεδιαστές στο NATO.

Στην πραγματικότητα, οι Υβριδικοί Πόλεμοι συνδυάζουν τη καταστροφική και αιματηρή σύγκρουση μεταξύ κρατών με τον φανατισμό, την σκληρότητα και την παρατεταμένη ένταση του ανορθόδοξου πολέμου. Φαίνεται ότι δεν υπάρχουν όρια στο Υβριδικό τοπίο.

Μετά τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι σε γενικές γραμμές οι Υβριδικές Απειλές χαρακτηρίζονται από:

- Ικανότητα εντοπισμού και αξιοποίησης των τρωτών και των αδύνατων σημείων των στόχων σε όλο το φάσμα πολιτικής, στρατιωτικής, οικονομικής, κοινωνικής και ενημερωτικής δραστηριότητας καθώς και δραστηριότητας υποδομών (PMESII), με τρόπους που δεν είχαν προηγουμένως ποτέ αναγνωρισθεί και μελετηθεί.
- Συνδυασμός συμβατικών και αντισυμβατικών, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, φανερών αλλά και συγκαλυμμένων ενεργειών.
- Ένα ευρύτερο σύνολο στρατιωτικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτικών εργαλείων και τεχνικών πληροφόρησης (MPECI) που συνήθως δεν μπορούν να ανευρεθούν και να αναγνωρισθούν στις παραδοσιακές εκτιμήσεις απειλών.
- Προσπάθεια δημιουργίας σύγχυσης και ασάφειας σχετικά με την προέλευση, τη φύση και τον στόχο της απειλής.
- Δυσκολία να αναγνωρισθεί ως Υβριδική Απειλή μέχρι να εκδηλωθεί πλήρως, με επιβλαβείς επιπτώσεις που θα έχουν ήδη αρχίσει να εκδηλώνονται και μειώνοντας έτσι την ικανότητα του στόχου να υπερασπιστεί τον εαυτό του.
- Συγχρονισμός των Υβριδικών μέσων με νέους τρόπους.
- Ικανότητα διατήρησης του επιπέδου αντιπαράθεσης κάτω από οποιοδήποτε όριο συμβατικού πολέμου ή ένοπλης επίθεσης και, ως εκ τούτου, πέραν του Χάρτη του ΟΗΕ και διατάξεων και της δικαιο-

δοσίας των διεθνών Συμβάσεων, Νόμων και Συνθηκών για τον πόλεμο και τις ένοπλες συγκρούσεις.

Από την άλλη, οι Υβριδικές Απειλές δεν:

- Καθορίζονται από τους γενεσιουργούς παράγοντες τους ή την προέλευσή τους, δεδομένου ότι όχι μόνο κράτη, αλλά και μη κρατικοί παράγοντες και ακόμη και μεμονωμένα άτομα μπορούν να θεωρηθούν σαν υπεύθυνοι δημιουργίας Υβριδικών Απειλών.
- Σχετίζονται με κάποια συγκεκριμένη τεχνολογία, επειδή ο τεχνολογικός αυτός κατάλογος συνεχίζει να αυξάνεται με νέες εξελίξεις, καθώς καθίστανται συνεχώς διαθέσιμες νέες τεχνολογίες.
- Στοχεύουν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα, καθώς μια υβριδική εκστρατεία μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικά αποτελέσματα, όπως ανθρώπινες απώλειες, αλλαγή πολιτικών αποφάσεων, κυβερνητικές αλλαγές, κοινωνική ή οικονομική καταστροφή, αλλοιωμένη κοινή συναντίληψη του λαού κ.λπ.

Συνολικά, ίσως ο καλύτερος τρόπος για να διατυπώσουμε την έννοια της Υβριδικής Απειλής, είναι ότι αυτή θα μπορούσε να αποτελεί μια σαφή μορφή Ολοκληρωτικού Πολέμου πέρα όμως από οποιονδήποτε κλασικό ορισμό του πολέμου, και εκτός όλων των ορίων ένοπλης επίθεσης ή σύγκρουσης και πέραν όλων των διατάξεων και της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαίου.

Με βάση όλα αυτά τα ζητήματα μπορούμε να προχωρήσουμε σε έναν αρχικό ορισμό του προφίλ "ο Υβριδικός Αντίπαλος":

"Ο Υβριδικός Αντίπαλος, επιδιώκοντας να εκμεταλλευτεί το πλήρες φάσμα των αδυναμιών του στόχου, διαθέτει την ικανότητα και την πρωτοβουλία της ταυτόχρονης κλιμάκωσης σε διαφορετικά σημεία, κατά μήκος ενός ευρέως καθορισμένου φάσματος συγκρούσεων, που υπερβαίνει κατά βούληση τα όρια οποιουδήποτε συμβατικού πεδίου μάχης, προκειμένου να στοχεύσει το κράτος ή την κοινωνία του αντιπάλου. Ταυτόχρονα, μπορεί να χρησιμοποιεί διαφορετικούς διαύλους και πληρεξούσιους για παράνομες ενέργειες, καθιστώντας συχνά σχεδόν αδύνατη όχι μόνο την αναγνώριση της προέλευσης, αλλά και τον προσδιορισμό των πραγματικών και σαφών στρατηγικών του στόχων".

Ποιοι συγκεκριμένα μπορεί να είναι αυτοί οι αντίπαλοι, απεικονίζεται στην οθόνη.

Ολοκληρώνοντας αυτή την ιστορική αναδρομή αλλά και την προσπάθεια ορισμού, προκύπτει ένα νέο ερώτημα: Σε ποιον συγκεκριμένα μπορούν να αποδοθούν αυτές οι Υβριδικές απειλές και ποιοι αυτοί είναι οι Υβριδικοί αντίπαλοι, μέσα στο σύγχρονο γεωπολιτικό πλαίσιο; Αν τα χαρακτηριστικά του Υβριδικού Πολέμου, όπως υποστηρίζουν κάποιοι μελετητές, «προέρχονται από την εξέταση του εχθρού», τότε ποιος είναι ο εχθρός και τι πρέπει να κάνουμε να τον αντιμετωπίσουμε;

Σύμφωνα με την πλέον διαδεδομένη αντίληψη της Δύσης, η Ρωσία είναι η ενσάρκωση ενός αντιπάλου που διεξάγει Υβριδικό πόλεμο. Τα γεγονότα στη Γεωργία, την Κριμαία και την Ανατολική Ουκρανία οδήγησαν τους αξιωματούχους ασφαλείας των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στην δυναμική συμπεριφορά της Ρωσίας και στους τρόπους που διεξάγει τις συγκρούσεις της. Το Σοβιετικό παρελθόν της Ρωσίας είναι επίσης απολύτως φανερό.

Πολυάριθμες πηγές πληροφοριών περιγράφουν τον «Υβριδικό Πόλεμο» δηλαδή ένα μείγμα Σκληρής και Ήπιας Ισχύος ως την προτιμώμενη μέθοδο ενεργείας του Προέδρου Πούτιν. Πράγματι, σύμφωνα με δήλωση του Πούτιν το 2006, οι προσεγγίσεις της Ρωσίας στις συγκρούσεις «πρέπει να βασίζονται στην πνευματική ανωτερότητα. Θα είναι ασύμμετρες και λιγότερο δαπανηρές." Η πρόσφατη πολιτική του στην Ουκρανία είναι απόλυτα δηλωτική αυτής της θέσης.

Επιπλέον, οι δηλώσεις του Ρώσου Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου στρατηγού Γερασίμοφ έκαναν ορισμένους δυτικούς εμπειρογνώμονες να πιστέψουν ότι η Δύση πρέπει να προσαρμοστεί στην υφιστάμενη κατάσταση σχέσεων με τη Ρωσία η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί σαν ένας «μόνιμος Υβριδικός Πόλεμος» όπου «...Η Ρωσία έχει παρατηρήσει (ή μήπως δημιουργήσει) μια τάση, να θολώνουν τα όρια μεταξύ πολέμου και ειρήνης ... ενώ ... ο ρόλος των μη στρατιωτικών μέσων στην επίτευξη πολιτικών και στρατηγικών στόχων σε πολλές περιπτώσεις υπερέβη τη δύναμη της ισχύος των όπλων....».

Η Ρωσία, ωστόσο, δεν είναι η μόνη Υβριδική Απειλή που αντιλαμβάνεται η Δύση. Στο τρέχον ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφάλειας, η άλλη σημαντική υβριδική απειλή θεωρείται ότι είναι ο Ισλαμικός Οργανισμός

της Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ) γνωστό και ως ISIS ή DAESH, καθώς και διάφορες θυγατρικές ή αδελφικές οργανώσεις ισλαμικού εξτρεμισμού ή/και τρομοκρατίας στη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία. Ο ISIS έχει επιδείξει υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας, γνώσης και επαγγελματισμού σε υβριδικά θέματα, αξιοποιώντας πολύ γρήγορα, ανελήθτα και αποτελεσματικά και με επιτυχία όλα τα υβριδικά εργαλεία που είχε στη διάθεσή του. Δημιούργησαν, διαχειρίστηκαν και διέδωσαν τον τρόπο με τέτοιο τρόπο ώστε ο Νέος Ιρακινός Στρατός για τον οποίο είχαν δαπανηθεί πολλά δισεκατομμύρια δολάρια, να καταρρεύσει μέσα σε λίγες εβδομάδες χωρίς να δοθεί καμία μεγάλη μάχη.

Αλλά αυτό δεν είναι αποκλειστικά ένα ευρωπαϊκό ζήτημα ή απλώς ένα ζήτημα της Μέσης Ανατολής. Η Κίνα παραμένει ένας πολύ παλιός διεθνής παίκτης που επανεμφανίστηκε πρόσφατα στην παγκόσμια σκηνή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα γραπτά του Sun Tzu για τη νίκη σε πολέμους χωρίς να δίνονται μάχες ήταν το πραγματικό κίνητρο και η αναμόχλευση αυτής της μορφής πολέμου από τις κινεζικές ηγεσίες. Οι κινεζικές Υβριδικές επιχειρήσεις που διεξάγονται κατά και εντός γειτονικών χωρών (κυρίως στην Αυστραλία), υποδηλώνουν ότι το δόγμα του Πεκίνου είναι πολύ περισσότερο επιχειρησιακό από απλώς ακαδημαϊκό.

Η αντίληψη της Κίνας για τον "Οιονεί Πόλεμο" (Quasi-War), (όρος που αναφέρεται σε μια ακήρυκτη, αν και έντονα διεξαγόμενη, κυρίως ναυτική μορφή πολέμου), η οποία αποτελεί μέρος της Αντίληψης Στρατιωτικών επιχειρήσεων (Πόλεμος– Οιονεί Πόλεμος- Μη Πόλεμος), ευρέως γνωστή ως "Αντίληψη των Τριών Πολέμων". Η αντίληψη αυτή περιλαμβάνει σαφώς νομικές, ψυχολογικές και ενημερωτικές δραστηριότητες εκτός πολέμου, ενώ ταυτόχρονα οικοδομεί εθνική Ισχύ, αυξάνει τις συμβατικές στρατιωτικές δυνατότητες και επεκτείνει τη στρατιωτική του εμβέλεια. Μένει να δούμε σε ποια έκταση η Κίνα θα διατηρήσει το ενδιαφέρον της για τον Υβριδικό Πόλεμο όταν αποκτήσει παγκόσμια ιστιμία με τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις ή ακόμα και ανωτερότητα.

Ένας άλλος νέος και πολύ επιδέξιος Υβριδικός παίκτης προέκυψε τα τελευταία χρόνια: Η Τουρκία. Ο Πρόεδρος Ερντογάν της Τουρκίας, ως μέρος της προσπάθειάς του να αναβαθμίσει όχι μόνο την Τουρκία σε μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη, αλλά και τον εαυτό του σε μια εξέχουσα και κυρίαρχη φυσιογνωμία στην Τουρκική ιστορία, προχώρησε

σε «εργαλειοποίηση» και αργότερα σε μετατροπή σε «όπλα» των σημαντικών και κυρίαρχων υβριδικών «εργαλείων» (ή «Όπλων») τα οποία η Τουρκία έχει στην Υβριδική της «εργαλειοθήκη». Αυτά τα «εργαλεία» (ή «όπλα») είναι γνωστά για την Τουρκία ως «τα Τρία Μ» από τις αντίστοιχες αγγλικές λέξεις: (Migrants) πρόσφυγες, (Military) στρατιωτική δύναμη και (Mosques) τζαμιά. Αν και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανεξάρτητα, συνήθως χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό, με το καθένα συμπληρωματικό των άλλων.

Απέναντι στην Ελλάδα, οι στρατιωτικές απειλές, οι απειλητικές δηλώσεις του Casus Belli, η στρατιωτική προβολή ισχύος και η επιθετική πολιτική, σε συνδυασμό με τις συνεχείς παραβιάσεις της εθνικής κυριαρχίας (όλα αυτά υβριδικά εργαλεία εξ ορισμού), συνδυάστηκαν με την ανεξέλεγκτη αποστολή προσφύγων και μεταναστών που παραβιάζουν τα ελληνικά και τα σύνορα της ΕΕ. Πρόκειται για μια «Υβριδική εισβολή» που έχει σχεδιαστεί για να δημιουργεί προβλήματα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ, προσπαθώντας να αναγκάσει τόσο την Αθήνα όσο και τις Βρυξέλλες να υποκύψουν στις τουρκικές γεωπολιτικές και οικονομικές απαιτήσεις. Πάνω απ' όλα, αυτή η «Υβριδική εισβολή» έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει ένα τεράστιο κοινωνικό, οικονομικό και πρόβλημα ασφάλειας στην Ελλάδα, στην ΕΕ και σε όλες τις παρακείμενες χώρες. Ο Υβριδικός χαρακτήρας αυτής της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης, αυτής της προσφυγικής "εισβολής" εναντίον της ΕΕ στα σύνορά της, είναι αυτονόητος και πρέπει να θεωρηθεί ως Υβριδικός διότι δεν πραγματοποιείται από ένοπλους στρατιώτες αλλά από άοπλους πολίτες.

Θα πρέπει όμως να εξετάσουμε τι κάνουν η Δύση και οι δύο κύριοι διεθνείς οργανισμοί για να προστατευθούν.

Στην αρχή, ο Υβριδικός Πόλεμος έγινε η επιλεγμένη λέξη-κλειδί για το NATO και αργότερα για την ΕΕ. Δεν υπήρχε καμία κοινή κατανόηση του όρου μεταξύ των συμμάχων του NATO και των κρατών μελών της ΕΕ. Υπήρξε συνέχεια στην έκφραση ότι ο Υβριδικός Πόλεμος συμπληρώθηκε «από την εξέταση του εχθρού», προσθέτοντας ότι ο Υβριδικός Πόλεμος προέρχεται επίσης από το «κοίταγμα στον καθρέφτη" αποτελώντας προϊόν μιας ξαφνικής αυτοσυνειδητοποίησης της αδυναμίας και των τρωτών σημείων της Δύσης όταν αντιμετωπίζει ένα όλο και πιο

αβέβαιο και ευμετάβλητο διεθνές περιβάλλον και συγχρόνως έναν αντίπαλο πρόθυμο και έτοιμο να το εκμεταλλευτεί.

Το NATO ήταν το πρώτο που ανέπτυξε μια προσέγγιση ως προς τον «Υβριδικό Πόλεμο». Διάφορες αντιλήψεις για τον Υβριδικό Πόλεμο από τους εμπειρογνώμονες του NATO, ήρθαν σε αντίθεση με τους εδραιωμένους όρους που προσπαθούσαν να θεωρήσουν τον Υβριδικό Πόλεμο απλώς σαν μια άλλη μορφή πολέμου του 21ο αιώνα, όπου ένας αντίπαλος μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο που διαθέτει, ενώ ο Υβριδικός Πόλεμος σίγουρα δεν πρέπει να τεθεί πάνω σε τιμητικό βάθος. Επιπλέον, ο Υβριδικός Πόλεμος ήταν μια ευκαιρία για τους στρατιωτικούς αμυντικούς σχεδιαστές να παραμείνουν σε «επαφή» με τις εξελίξεις, να παραμείνουν εμπλεκόμενοι στον Αμυντικό Σχεδιασμό του NATO και στα Μέτρα Αντιμετώπισης Κρίσεων και να εγγραφεί για το στρατιωτικό κατεστημένο ένα σταθερό επίπεδο προσέλευσης προσοχής και ενδιαφέροντος. Οι υπεύθυνοι στο NATO αναγνώρισαν, ότι το NATO βλέπει τον Υβριδικό Πόλεμο ως "μια μορφή πολέμου που στοχεύει να αποσταθεροποιήσει και να καταστήσει μια χώρα πιο ευπρόσβλητη σε επιθέσεις", παρέχοντας ταυτόχρονα "μια χρήσιμη, ολιστική κατανόηση των προκλήσεων ασφάλειας τόσο από την Ανατολή όσο και από το Νότο" καθώς και τα «εργαλεία» για μια συγκριτική στρατηγική ανάλυση, επιτρέποντας παράλληλα την σχεδίαση και ενδεχόμενη υλοποίηση μιας διαφοροποιημένης αντίδρασης.

Παρόλα αυτά, η προσέγγιση του NATO στον «Υβριδικό Πόλεμο» φαίνεται να συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με ένα προηγουμένως «κυρίαρχο όρο», γνωστό ως «Περιεκτική (Ολοκληρωμένη – Comprehensive) Προσέγγιση», ένα «συμπυκνωμένο» προϊόν των εμπειριών της Συμμαχίας στα Βαλκάνια και το Αφγανιστάν και νωρίτερα των ΗΠΑ στο Βιετνάμ. Κατά τη διάρκεια αυτών των κρίσεων, το NATO αναγνώρισε ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) δεν μπορούν να επιλύσουν μια Κρίση ή μια Σύγκρουση από μόνες τους. Η επίτευξη αποδεκτών και βιώσιμων λύσεων απαιτεί δυνατότητες που από μόνες τους οι ΕΔ δεν είναι σε θέση να παράσχουν. Μια περιεκτική και ολοκληρωμένη πολιτική και στρατιωτική προσέγγιση είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική διαχείριση των σημερινών σύνθετων Κρίσεων. Συνεπώς, η «Περιεκτική/Ολοκληρωμένη» προσέγγιση του NATO μπορεί να γίνει κατανοητή ως έννοια, φιλοσοφική ή πολιτική ή γνωστική προσέγγιση και όχι σαν

μια τεκμηριωμένη διαδικασία ή δυνατότητα. Επιπλέον, το NATO αποφάσισε να μην αναπτύξει και να μην δημοσιεύσει οποιονδήποτε ορισμό σχετικά με τη προσέγγιση αυτή ακριβώς να μην του αποδοθεί η πατρότητα. Ακόμα και ο ΓΓ του NATO Stoltenberg στην προσπάθειά της να επιτύχει συνέχεια στις προσπάθειες προσαρμογής του NATO δήλωσε ότι "ο Υβριδικός Πόλεμος είναι η σκοτεινή αντανάκλαση της περιεκτικής προσέγγισής μας" και άρχισε να αναφέρεται σε «προετοιμασία, αποτροπή και υπεράσπιση» εναντίον του Υβριδικού Πολέμου.

Ακολουθώντας τον κανόνα των τριών "Ds" από τις αντίστοιχες αγγλικές λέξεις, αν και με Διάλογο (Dialogue) ή Συλλογική Άμυνα (Defence), υπήρχε σαφής καθοδήγηση και πλήρης στρατηγικός και επιχειρησιακός σχεδιασμός, με την Αποτροπή (Deterrence) η κατάσταση ήταν πιο περίπλοκη. Ο Υβριδικός Πόλεμος αξιολογήθηκε ως ο λιγότερο αποτρέψιμος και συνεπώς η Αποτροπή του Υβριδικού Πολέμου, μη πραγματικά εύκολη και χρήσιμη για τη Συμμαχία. Για το σκοπό αυτό, η νέα έννοια της «Αποτρεπτικής Άρνησης» δημιουργήθηκε εντός της Συμμαχίας. Η έννοια αυτή βασίζεται στη μείωση του αναμενόμενου πλεονεκτήματος μιας δράσης με τη σκλήρυνση της άμυνας εναντίον της, κάνοντας παράλληλα δυσβάστακτο για τον αντίπαλο το κόστος μιας πιθανής επίθεσης. Αυτή η μορφή «Αποτρεπτικής Άρνησης» αν και αρχικά αντιπαραγωγική και δαπανηρή, αναμένεται να φέρει καλύτερα αποτελέσματα από τις χαμηλές δυνατότητες επιτυχίας της «Τιμωρητικής Αποτροπής», μια άλλης μορφής Αποτροπής που αποσκοπεί στο να πείσει τον αντίπαλο ότι το υψηλό κόστος επίτευξης του στόχου του θα είναι απαγορευτικό. Όλες αυτές οι δεύτερες σκέψεις κάνουν τελικά μια άλλη μορφή Αποτροπής, την "Αποτρεπτική Ανθεκτικότητα" τη νέα, λογική και φυσική επιλογή του NATO για τον αμυντικό σχεδιασμό του.

Οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, ένα από τα κύρια εργαλεία της «Υβριδικής Απειλής» έκανε τους Συμμάχους στο NATO να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της «Ανθεκτικότητας». Εκτός από την επιβίωση των κυβερνήσεων και την αντοχή των κρατικών μηχανισμών, η ανθεκτικότητα της υποδομής, των υπηρεσιών και των αγαθών κρίσιμης κοινωνικής σημασίας, όλα αυτά είναι πολύ σημαντικά διότι συμπληρώνουν τη «Στρατιωτική Κινητικότητα» του NATO. Πρόκειται για ένα κοινό εξαιρετικά σημαντικό Πρόγραμμα και Σχέδιο του NATO και της ΕΕ, που εγυάται τη γρήγορη κινητικότητα και την ανάπτυξη συμμαχικών στρα-

τευμάτων σε ολόκληρη την επικράτεια της ΕΕ και του ΝΑΤΟ προκειμένου να αντιμετωπιστεί οποιαδήποτε απειλή εναντίον τους, Υβριδική ή Συμβατική.

Επιπλέον, το ΝΑΤΟ ανέπτυξε κατευθυντήριες γραμμές για την ενίσχυση της εθνικής ανθεκτικότητας και καθιέρωσε μια νέα Διεύθυνση Πολιτικών και Στρατιωτικών Πληροφοριών στο Στρατηγείο του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες, προκειμένου να πεισθούν τα μέλη του ΝΑΤΟ να μοιραστούν τις Πληροφορίες εκείνες που αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα για την ταυτοποίηση, κατανόηση, γνώση και αντιμετώπιση των Υβριδικών Απειλών.

Εν ολίγοις, η προσέγγιση και η αντίδραση του ΝΑΤΟ σε Υβριδικές Απειλές και Πόλεμο μπορούν να περιγραφούν ότι έχουν σαν βάση τις στρατιωτικές του δυνατότητες, ότι είναι συγκεντρωτικές, ρεαλιστικές, και μη εμμονικές για τη φύση των υβριδικών απειλών, έχουν βάση τη διατήρηση της Περιεκτικής Προσέγγισης και τελικά προστατεύουν τη Αλληλεγγύη και τη Συνοχή που είναι και τα Κέντρα Βάρους της Συμμαχίας.

Ταυτόχρονα, και στο ίδιο γεωπολιτικό τοπίο, ένας άλλος διεθνής παίκτης φαίνεται πλέον σαν ο πιο κατάλληλος για την αντιμετώπιση των Υβριδικών Απειλών, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Σε γενικές γραμμές, η ΕΕ διατηρώντας πάντοτε τις αποστάσεις από ότι έχει να κάνει με τις ΕΔ, απέφυγε κατ αρχήν τον όρο «Υβριδικός Πόλεμος» και προτίμησε τη φράση «Υβριδικές Απειλές». Η συνήθης έλλειψη συνοχής ήταν προφανής όταν η Ένωση δεν συμφωνούσε με έναν ορισμό, άρχισε να επεξεργάζεται μια σειρά «απαντήσεων πολιτικής φύσεως», με βάση ένα βίντεο που δημιουργήθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ στην οποία οι "υβριδικές απειλές" περιγράφηκαν ως «ένας συνδυασμός στρατιωτικών και μη στρατιωτικών μέσων που έχουν στόχο να αποσταθεροποιήσουν τους αντιπάλους, να δημιουργήσουν σύγχυση, να καλύψουν την πραγματική κατάσταση στο έδαφος και να παρεμποδίζουν τη λήψη αποφάσεων». Για να κατανοήσουμε την χαλαρή προσέγγιση της ΕΕ στις Υβριδικές Απειλές, θα έπρεπε να έχουμε κατά νου ότι ήδη από το 2015, η τότε Υπατη Εκπρόσωπος και Αντιπρόεδρος της ΕΕ Κυρία Federica Mogherini τις αποκάλεσε "η νέα καθημερινότητα". Κατά την ίδια περίοδο, μερικά Κράτη – Μέλη (ΚΜ) άρ-

χισαν να συντάσσουν ανεπίσημο έγγραφο για το θέμα, εστιάζοντας όμως σε διαφορετικά ζητήματα. Έτσι, το ανεπίσημο έγγραφο από το Nordic Group εστίασε στη Ρωσία, το γαλλικό στο Νότιο και το Φιλανδικό στην ανθεκτικότητα. Οι Προεδρίες της Λετονίας και του Λουξεμβούργου στην ΕΕ συνέταξαν βασικές ενημερώσεις σαν το υπόβαθρο που θα παρείχε το πλαίσιο και τις προτάσεις σχετικά με τη μελλοντική μελέτη και ανάλυση του θέματος. Ακολούθησε μια εντολή προς τη Διεύθυνση Σχεδίασης Διαχείρισης Κρίσεων (Crisis Management Planning Directorate - CMPD) της ΕΥΕΔ (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης – European External Action Service - EEAS) για τη σύνταξη ενός αρχικού εγγράφου προς συζήτηση, που θα κυκλοφορούσε τον Μάιο του 2015.

Εντούτοις, η διαδικασία ξεκίνησε επίσημα με την πρόσκληση τον Μάιο του 2015, του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Υπατης Εκπροσώπου και Αντιπρόεδρου της ΕΕ να εκπονήσουν ένα κοινό πλαίσιο για τις Υβριδικές Απειλές "με υλοποιήσιμες προτάσεις". Η ΕΕ επιδίωξε να λάβει υπόψη όλες τις ανησυχίες των ΚΜ και όπως πάντα, αυτή η συνολική προσέγγιση οδήγησε και πάλι σε σύγχυση εντός της ΕΕ. Η αδυναμία παροχής σαφούς ορισμού ονομάστηκε "ανάγκη για ευελιξία", ενώ ο Διευθυντής της CMPD δήλωσε ότι το Υβριδικό είναι «απλά ένα αυτοκόλλητο προφυλακτήρα αυτοκινήτου» και δεν υπάρχει ανάγκη για ορισμό ... αρκεί να γνωρίζουμε τι εννοούμε με αυτό. Εντός του ίδιου πλαισίου, το CMPD δήλωσε σε ένα πρώιμο έγγραφο με έναν εκπληκτικό για τον καθαρό και ρεαλιστικό τρόπο της ΕΕ, ότι "ο Υβριδικός Πόλεμος μπορεί να χαρακτηριστεί πιο εύκολα από ό, τι ορίζεται, ως κεντρικά σχεδιασμένη και ελεγχόμενη χρήση διαφόρων κρυφών και φανερών τακτικών, που ενεργοποιείται με στρατιωτικά ή/και μη στρατιωτικά μέσα, που κυμαίνονται από τις Πληροφορίες και τις ενέργειες στον Κυβερνοχώρο μέχρι τις οικονομικές πιέσεις και τη χρήση συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων. "

Τελικά, η πρωτοκαθεδρία του CMPD στη διαμόρφωση της συνολικής ανταπόκρισης της ΕΕ στον «Υβριδικό Πόλεμο» κατέληξε με μια προσέγγιση παρόμοια με το NATO. Οι επιτελείς του CMPD υποστήριξαν ότι οι «Υβριδικές Επιθέσεις έχουν σχεδιαστεί για να εκμεταλλευτούν τα τρωτά σημεία της χώρας» και μπορούν «να δημιουργήσουν ασάφεια τόσο στον πληγέντα πληθυσμό» όσο και σε διεθνές επίπεδο με «στό-

χο την ανατροπή της κυβέρνησης». Η έμφαση στα τρωτά σημεία οδηγεί απευθείας στο ζήτημα της «οικοδόμησης ανθεκτικότητας» και τελικά «στον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ βλέπει το ρόλο της στην αντιμετώπισή τους».

Παρόλο που δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ΕΕ είναι καλύτερη από κάθε άλλο Οργανισμό για την αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών, η ΕΕ αναγνώρισε επίσημα ότι «η απάντηση και η καταπολέμηση τους, είναι και θα παραμείνει εθνική ευθύνη» και ο ρόλος της Ένωσης περιγράφεται ως μια πλατφόρμα για εναρμόνιση των αντιδράσεων σε συγκεκριμένα θέματα, καθώς και την παροχή προστιθέμενης αξίας στην πληροφόρηση, στην ανθεκτικότητα και στην αντίδραση.

Αυτή η προσέγγιση της ΕΕ για την αντιμετώπιση «Υβριδικών Απειλών» υλοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2016, όταν το Συμβούλιο χαιρέτισε την κοινή ανακοίνωση για την αντιμετώπιση της «Υβριδικής Απειλής» και την προώθηση της ανθεκτικότητας της ΕΕ και των ΚΜ της καθώς και των Εταίρων της "και κάλεσε την Επιτροπή και την Ύπατη Εκπρόσωπο και Αντιπρόεδρο της ΕΕ " να παράσχουν έκθεση μέχρι τον Ιούλιο του 2017 για να αξιολογηθεί η πρόοδος "στο θέμα, τονίζοντας" την ανάγκη για στενότερο διάλογο, συντονισμό και συνεργασία με το ΝΑΤΟ".

Τον Ιούλιο του 2016, μετά την τολμηρή κοινοποίηση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ, η ηγεσία της ΕΕ μαζί με τον Γενικό Γραμματέα (SECGEN) του ΝΑΤΟ υπέγραψε στη Βαρσοβία Κοινή Δήλωση με στόχο την παροχή νέας ώθησης και νέας ουσίας στην Στρατηγική εταιρική σχέση ΕΕ-ΝΑΤΟ. Δύο χρόνια αργότερα το 2018, οι ηγεσίες της ΕΕ και του ΝΑΤΟ υπέγραψαν μια δεύτερη Κοινή Δήλωση στις Βρυξέλλες που ζητούσαν ταχεία και αποδεδειγμένη πρόοδο στην εφαρμογή.

Οι Δηλώσεις περιέγραψαν 74 συγκεκριμένες δράσεις σε επτά τομείς όπου πρέπει να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των δύο Οργανισμών. Ένας από αυτούς τους τομείς είναι "Αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών", συμπεριλαμβανομένων 10 συγκεκριμένων δράσεων. Έχουν εν τω μεταξύ υποβληθεί πέντε Εκθέσεις προόδου που υπογραμμίζουν τα κύρια επιτεύγματα και προστιθέμενη αξία της συνεργασίας ΕΕ-ΝΑΤΟ στους διαφορετικούς τομείς.

Η μελέτη αυτών των εγγράφων είναι απαραίτητη για την κατανόηση της αντίδρασης της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στον «Υβριδικό Πόλεμο» καθώς και τη συνεργασία μεταξύ τους. Για το σκοπό αυτό, η ΕΕ εντόπισε τρία βήματα:

- Αντίληψη της καταστάσεως
- Ανθεκτικότητα
- Αντίδραση κατά περίπτωση

Το πρώτο βήμα της αντίδρασης της ΕΕ στις «Υβριδικές Απειλές» περιλαμβάνει τη «βελτίωση της αντίληψης» με βασικό στοιχείο την καθιέρωση σαφούς κατανόησης του τι ακριβώς είναι οι «Υβριδικές Απειλές» και πώς διαφέρουν από τις «μη Υβριδικές» με την αποδοχή ότι δεν είναι «Υβριδικές» όλες οι σύγχρονες απειλές και αποφεύγοντας έτσι τη συνήθη "δημιουργική ασάφεια". Η εμβληματική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση της ασάφειας του «Υβριδικού Πολέμου» ήταν η δημιουργία ενός «Πυρήνα Υβριδικής Σύντηξης της ΕΕ - EU Hybrid Fusion Cell» στο πλαίσιο του «Κέντρου Πληροφοριών και Κατάστασης της ΕΕ – EU Intelligence and Situation Centre» προκειμένου:

- Να εντοπίζει τα πρότυπα και τα ίχνη μιας Υβριδικής εκστρατείας στις Πληροφορίες που παρέχονται από τα ΚΜ και τα όργανα της ΕΕ.
- Να συνεργαστεί με το ΝΑΤΟ.
- Να παρέχει στη ηγεσία της ΕΕ που είναι υπεύθυνη για τη λήψη αποφάσεων την καλύτερη αντίληψη της κατάστασης.

Περνώντας στα δεύτερα και τα τρίτα βήματα της αντίδρασης της ΕΕ σε «Υβριδικές Απειλές» προσδιορίζουμε την «Ανθεκτικότητα» και την «Αντίδραση κατά περίπτωση». Η πολυεπίπεδη και πολύπλευρη φύση των Απειλών αυτού του είδους απαιτεί μια εξίσου πολυεπίπεδη Αντίδραση, θεωρητικά αγκαλιάζοντας το ευρύτερο φάσμα των ενεργειών, με σκοπό τόσο την "οικοδόμηση της Ανθεκτικότητας" όσο και την "Αντίδραση σε επιθέσεις".

Η πρώτη προσέγγιση για την αντιμετώπιση «Υβριδικών Απειλών» ήταν κυρίως στρατιωτικο-κεντρική και αυτό ισχύει ιδιαίτερα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Ωστόσο, ο μη στρατιωτικός και ο πρωτίστως μη συμβατικός χαρακτήρας αυτού του είδους Απειλών απαιτούν η αντιμετώπισή τους να γίνει με χρήση μη στρατιωτικών μέσων και πολιτική προσέγγι-

ση. Το πιο σημαντικό, στο πλαίσιο της ΕΕ, είναι η αντίληψη για το συνδυασμό και τη συνέχεια των εξωτερικών και εσωτερικών πολιτικών αλλά και των «μέσων και εργαλείων ασφαλείας» τα οποία είναι πιθανό ότι σε τελευταία ανάλυση θα παρέξουν και την καταλληλότερη απάντηση.

Ως εκ τούτου, η ΕΕ χρειάζεται συγκεκριμένο είδος πολιτικής με βάση την ισορροπημένη χρήση της «Έξυπνης Ισχύος». Αρχικά γνωστή ως «Περιεκτική Πολιτική» της ΕΕ, δεν συγχέεται με την Πολιτική του ΝΑΤΟ με το ίδιο όνομα. Αργότερα έγινε γνωστή ως «Πολιτική Ολοκληρωμένης προσέγγισης σε συγκρούσεις και κρίσεις – Integrated Approach Policy to Conflicts and Crises» και έγινε στρατηγική προτεραιότητα για την Εξωτερική δράση της ΕΕ. Περιλαμβάνει μια πιο συνεκτική χρήση των διαφόρων πολιτικών και μέσων στη διάθεση της ΕΕ, που κυμαίνονται από την πρόληψη των συγκρούσεων και τη διπλωματία, την ασφάλεια και την άμυνα στην ανάπτυξη, τη διακυβέρνηση, την ανθρωπιστική βοήθεια, το εμπόριο και τη χρηματοδότηση. Δεδομένου ότι αυτοί οι τομείς πολιτικής υπάγονται στην αρμοδιότητα διαφόρων φορέων και υπηρεσιών της ΕΕ, η εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Προσέγγισης απαιτεί υψηλό βαθμό συντονισμού, ενώ παράλληλα σεβασμό των διαφορετικών εντολών, ρόλων, νομικών πλαισίων και αλυσίδων διοίκησης. Σε επιχειρησιακούς όρους, οποιαδήποτε Πολιτική ανταπόκρισης για ολόκληρη την ΕΕ θα πρέπει να μοιράζει ευθύνες και να εντοπίσει συνέργειες μεταξύ τεσσάρων φορέων ή και μέσων:

- Μέσα και δραστηριότητες των ΚΜ της ΕΕ.
- Μέσα εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ (ασφάλεια, δικαιοσύνη κ.λπ.).
- Μέσα εξωτερικής ασφάλειας της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών ή στρατιωτικών επιχειρήσεων και αποστολών CSDP της ΕΕ.
- Δραστηριότητες του ΝΑΤΟ στο ίδιο θέμα ή περιοχή.

Εξερευνώντας την ιδέα της Αποτροπής που πρέπει να συμπεριληφθεί στις απαντήσεις της ΕΕ στις «Υβριδικές Απειλές», η εστίαση εδώ και πάλι παραμένει στην Ανθεκτικότητα. Αν και η ΕΕ επίσημα δεν αναφέρει την Αποτροπή και ανεπίσημα οι άνθρωποι της ΕΕ ανακοινώνουν ότι «δεν αποτρέπουμε», πολλά στοιχεία δείχνουν προς αυτή την κατεύθυνση. Η ενέργειες που συνιστούν Αποτροπή μπορούν εύκολα να προσδιοριστούν με την πιθανή επίκληση από τυχόν ΚΜ του άρθρου

42-7 της Συνθήκης της ΕΕ ζητώντας «Αμοιβαία Συνδρομή» σε περίπτωση πολλαπλών σοβαρών «Υβριδικών Απειλών» που να συνιστούν ένοπλη επιθετικότητα κατά του κράτους αυτού (όπως συνέβη 2016 με τη Γαλλία μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι). Αυτό μπορεί εύκολα να αξιολογηθεί ως "Αποτροπή μέσω της Ανθεκτικότητας" ή "Αποτροπή μέσω Αμοιβαίας Συνδρομής". Σε μια άλλη περιοχή, παρατηρήθηκε "Αποτροπή μέσω της Ανθεκτικότητας" μέσω της αυξημένης συνεργασίας με το NATO, και αυτό έγινε στη συντονισμένη απάντηση του NATO-ΕΕ στην κρίση των προσφύγων στο Αιγαίο το 2016, με τους παράγοντες της Ανθεκτικότητας να είναι κυρίως η Ελλάδα και τα υπόλοιπα ΚΜ της ΕΕ στην περιοχή ή ακόμα και στο τέλος του "διαδρόμου προσφύγων" δηλαδή στην Αυστρία, τη Γερμανία ή τη Σουηδία.

Συνολικά, αν και η ΕΕ πράγματι, για προφανείς πολιτικούς λόγους και για «να σώσει την ψυχή της» δεν χρησιμοποιεί ανοιχτά την έννοια της Αποτροπής, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα χρησιμοποιήσει την «Αποτρεπτική Άρνηση», όταν είναι απαραίτητο, χρησιμοποιώντας το σωστό εργαλείο άρνησης, το οποίο περιλαμβάνει τα κύρια «εργαλεία Σκληρής Ισχύος» δηλαδή τις οικονομικές κυρώσεις και τις πολιτικές και διπλωματικές κυρώσεις.

Συμπερασματικά, η αντίδραση της ΕΕ στις «Υβριδικές απειλές» μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνδυασμός των υφιστάμενων μέτρων μαζί με τις νέες προσπάθειες βελτίωσης της αντίληψης της καταστάσεως και της προστασίας των τρωτών σημείων. Παρόλο που η πρώτη γραμμή αμύνης πιθανότατα θα παραμείνει (και ίσως έτσι πρέπει) στα ΚΜ, η ΕΕ πρέπει να αποδείξει την προστιθέμενη αξία της όταν πρόκειται να βελτιωθεί η Αντίληψη της καταστάσεως, η οικοδόμηση της Ανθεκτικότητας και η αντίδραση σε επιθέσεις. Η αντίδραση αυτή για να είναι βιώσιμη και αποτελεσματική πρέπει να περιλαμβάνει:

- Ανάπτυξη διαφόρων τομεακών στρατηγικών (οι περισσότερες από αυτές υλοποιήθηκαν ήδη) όπως η θαλάσσια ασφάλεια ή η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, και τέλος μια ευρύτερη «Παγκόσμια Στρατηγική» που συντάχθηκε και εγκρίθηκε το 2016.
- Υφιστάμενες εθνικές πολιτικές σε συνδυασμό με τη συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ στους τομείς της επιβολής του νόμου, τον έλεγχο των συνόρων, των ναρκωτικών, της αντιτρομοκρατίας και της ανταλλαγής πληροφοριών.

- Πιθανές πρωτοβουλίες της ΕΕ με στόχο είτε την ανάπτυξη δυνατοτήτων σε τρίτες χώρες είτε τη αντιμετώπιση εχθρικών δραστηριοτήτων κάθε φορά που πραγματοποιούνται.
- Συγχρονισμό όλων αυτών των δράσεων, με εξατομικευμένη προσέγγιση κατά περίπτωση.

Ενώ η συνεργασία NATO-ΕΕ εκτός των ρυθμίσεων "Berlin Plus" δυσχεραίνεται από πολιτικά εμπόδια, στο πλαίσιο του «Υβριδικού Πολέμου» εμφανίστηκε μια νέα δυναμική δέσμευση. Λόγω του επείγοντος τα ΚΜ και οι Σύμμαχοι του NATO χορήγησαν περισσότερο χώρο στα Επιτελεία και των δύο οργανισμών για τη βελτίωση της συνεργασίας, την εύρεση συνεργιών και την προοδευτική εμπάθυνση της σχέσης τους. Παρά την αργή πρόοδο και τα σκαμπανεβάσματα της επίσημης συνεργασίας ΕΕ-NATO, ο «Υβριδικός Πόλεμος» έθεσε τον τόνο για τις στενότερες θεσμικές επαφές του NATO με την ΕΕ. Για το σκοπό αυτό, το NATO ασχολείται με κυρίως ανεπίσημες συνομιλίες με την ΕΕ, σε τέσσερις διαφορετικές περιοχές:

- Πολιτικός-στρατιωτικός σχεδιασμός.
- Κυβερνοάμυνα.
- Κοινή χρήση πληροφοριών.
- Στρατηγικές Επικοινωνίες.

Η μεταναστευτική κρίση του 2015-2016 στο Αιγαίο δεν ήταν μόνο μια πραγματική δοκιμασία της συνεργασίας ΕΕ-NATO στις αναδυόμενες κρίσεις, αλλά και ένας σημαντικός και σαφής συμβολισμός με σοβαρούς αντίκτυπους στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι δύο Οργανισμοί μπορούν να αντιμετωπίσουν από κοινού τις κρίσεις. Θεωρούμενη ως "βασική δοκιμή συνάφειας" για τη Συμμαχία, οδήγησε το NATO να εμπλέξει τις ναυτικές δυνάμεις του σε περιπολίες του θαλάσσιου χώρου του Αιγαίου και στην ανταλλαγή πληροφοριών με τη υπηρεσία FRONTEX της ΕΕ μέσω αξιωματικών συνδέσμων. Το NATO ξεκίνησε επίσης την επιχείρηση SEA GUARDIAN και υποστήριξε κυρίως με μέσα και πληροφορίες και εξακολουθεί να υποστηρίζει, την Ευρωπαϊκή Ναυτική Δύναμη Μεσογείου (EUNAFORMED) στην εκτέλεση της αποστολής της στην Κεντρική Μεσόγειο.

Παρόλα αυτά, η πλήρης και ολοκληρωμένη συνεργασία μεταξύ του NATO και της ΕΕ εμποδίζεται συνεχώς από το ζήτημα της Κύπρου-Τουρκίας και πρόσφατα από το ζήτημα της Αυστρίας-Τουρκίας. Μπορεί να ειπωθεί σαφώς ότι είναι η αίσθηση του επείγοντος που δημιουργείται από τις «Υβριδικές Απειλές» και ιδιαίτερα από τις ρωσικές δράσεις στην Ουκρανία, η οποία και δημιούργησε την υπάρχουσα ώθηση στην επίσημη σχέση ΕΕ-NATO.

Μια άλλη πτυχή αυτής της ανεπίσημης συνεργασίας συνδέεται με τα Κέντρα Αριστείας (Centres of Excellence – COE). Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την αντιμετώπιση «Υβριδικών Απειλών» είναι ένα διεθνές και ανεξάρτητο δίκτυο – φορέας για επαγγελματίες και εμπειρογνώμονες που εδρεύουν στο Ελσίνκι της Φινλανδίας. Το Υβριδικό Κέντρο Αριστείας επικεντρώνεται στις απαντήσεις σε «Υβριδικές Απειλές» υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του NATO.

Το «Υβριδικό Κέντρο Αριστείας» περιγράφεται ως «δεξαμενή πρακτικής εφαρμογής» που διεξάγει μαθήματα κατάρτισης, σχετικές ασκήσεις, φιλοξενεί εργαστήρια για πολιτικούς και επαγγελματίες και παράγει έγγραφα-εκτιμήσεις για Υβριδικές Απειλές, όπως τρωτά σημεία σε ηλεκτρικό δίκτυο ή πιθανή εκμετάλλευση αόριστα γραπτής νομοθεσίας. Το Κέντρο ιδρύθηκε επισήμως τον Απρίλιο του 2017, εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 2017 και διαθέτει προϋπολογισμό 1,5 εκατομμυρίου ευρώ. Το Υβριδικό Κέντρο Αριστείας περιλαμβάνει πλέον 31 συμμετέχοντα κράτη του NATO και της ΕΕ.

Το Φινλανδικό Κέντρο Αριστείας για να ολοκληρώσει την αποστολή του, επιτρέπεται και μπορεί να συνεργαστεί με όλα τα Κέντρα Αριστείας (COE) του NATO που ασχολούνται με θέματα που συνδέονται με «Υβριδικές Απειλές». Επιπλέον, αυτές οι διασυνδέσεις έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν συντονισμένες πολιτικές απαντήσεις σε αμφότερους τους Οργανισμούς, αρκεί αυτό το Κέντρο της ΕΕ μαζί με όλα τα άλλα σχετικά Κέντρα του NATO να αποφύγει την παγίδα της «αύξησης της ευαισθητοποίησης απο ακαδημαϊκής απόψεως» και να γίνει σαφώς "επιχειρησιακό" ακολουθώντας τα βήματα ενός πιο "επιχειρησιακού" Συνεργατικού Κέντρου Αριστείας για την Άμυνα στον Κυβερνοχώρο του NATO που βρίσκεται στην Εσθονία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο «Υβριδικός Πόλεμος» που έχει γίνει γνωστός για πλέον από 15 χρόνια, έχει δημιουργήσει σύγχυση στην ορολογία του λεξιλογίου μας. Οι «Υβριδικοί» όροι που εξελίσσονται όχι μόνο "κοιτάζοντας τον εχθρό" αλλά και "κοιτάζοντας τον καθρέφτη", οδήγησαν τόσο την ΕΕ όσο και το ΝΑΤΟ να χρησιμοποιήσουν «Υβριδική» ορολογία για να περιγράψουν ένα μεταβαλλόμενο διαδικτυακό περιβάλλον ασφάλειας στο οποίο δεν θα μπορούσαν να καθοριστούν ανοιχτά μόνιμες και σταθερές πολιτικές. Επομένως, οι Υβριδικοί όροι δεν αναφέρονται στη Ρωσία, στον ISIS ή στην εργαλειοποίηση της μετανάστευσης, αλλά επιδιώκουν να στείλουν ένα μήνυμα κινδύνου και του επείγοντος και ίσως φόβου σε μια εποχή εικονικής ειρήνης. Αλλά ο σημαντικότερος ρόλος αυτής της σύγχρονης ορολογίας και αυτών των υποδειγμάτων πολιτικής είναι να διευκολυνθεί η κατανόηση από μέρους τόσο των υπευθύνων λήψης αποφάσεων όσο και του πληθυσμού μας όλων εκείνων των προκλήσεων που απορρέουν από το νέο διαδικτυακό περιβάλλον ασφάλειας και την παρατηρούμενη διάχυση ισχύος.

Οι κρίσεις και οι συγκρούσεις του 21ου αιώνα αντικατοπτρίζουν ένα μεγαλύτερο βαθμό σύγκλισης και πολυπλοκότητας και απαιτούν από όλους να διατηρούνται ενημερωμένοι και με «ανοιχτό μυαλό» απέναντι στους διάφορους τρόπους αντιπαράθεσης που υπάρχουν ήδη ή πρόκειται να εμφανιστούν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν διαθέσιμες επιλογές εάν για τον οποιονδήποτε λόγο ξεπεραστούν οι κόκκινες γραμμές, υπερβληθούν τα κατώτατα όρια και η κατάσταση ξεφύγει από κάθε έλεγχο ή γίνει μη αναστρέψιμη. Αυτές οι επιλογές θα πρέπει να περιλαμβάνουν κυρίως σταθερές στρατιωτικές δυνατότητες που θα σώσουν την κατάσταση προκειμένου να εξασφαλισθεί η υποστήριξη, η υπεράσπιση ή η επιβολή των στρατηγικών στόχων που έχουν τεθεί. Εάν τα πράγματα δυσκολέψουν, το Πολεμικό Ναυτικό του Twitter ή της Microsoft ή η Πολεμική Αεροπορία του Facebook ή της Apple (για να θυμηθούμε και τον Thomas L. Friedman), δεν διαθέτουν επαρκή μαχητική ισχύ και δεν θα έρθουν προς διάσωση, ούτε είναι σε θέση να παρέξουν αποφασιστικό αποτέλεσμα. Πραγματικές και σταθερές στρατιωτικές δυνατότητες με υψηλή τεχνολογία, διαθεσιμότητα και αποτελεσματικότητα, υψηλή μαχητική αξία και ισχύς καθώς και σταθερή θέληση χρησιμοποίησης αν απαιτηθεί, είναι

συχνά απαραίτητες για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων του «Υβριδικού Πολέμου».

Καταλήγοντας και επιστρέφοντας ξανά στο NATO και η ΕΕ, ο «Υβριδικός Πόλεμος» εντατικοποιήθηκε και διευκόλυνε την ανάγκη και των δύο Οργανισμών να έρθουν και να συνεργαστούν πιο κοντά για την προστασία του ρόλου τους, της ελευθερίας και της δημοκρατίας, των αρχών τους, των συμφερόντων τους, των δυνατοτήτων τους, των πολιτών τους και του τρόπου ζωής τους.

HELLENIC MINISTRY OF DIGITAL GOVERNANCE

*****

EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE COLLEGE

*****

“Hybrid Workshop”

*****

“NATO – EU: Hybrid Perception”

*****

General (ret.) Mikhail Kostarakos

Former Chief of HNDGS – Former Chairman of EU Military Committee

ESDC Honorary Fellow

OUTLINE

- ❑ Origin and Definitions
- ❑ Hybrid Threats
- ❑ Hybrid Opponents
- ❑ EU and NATO
- ❑ Conclusions

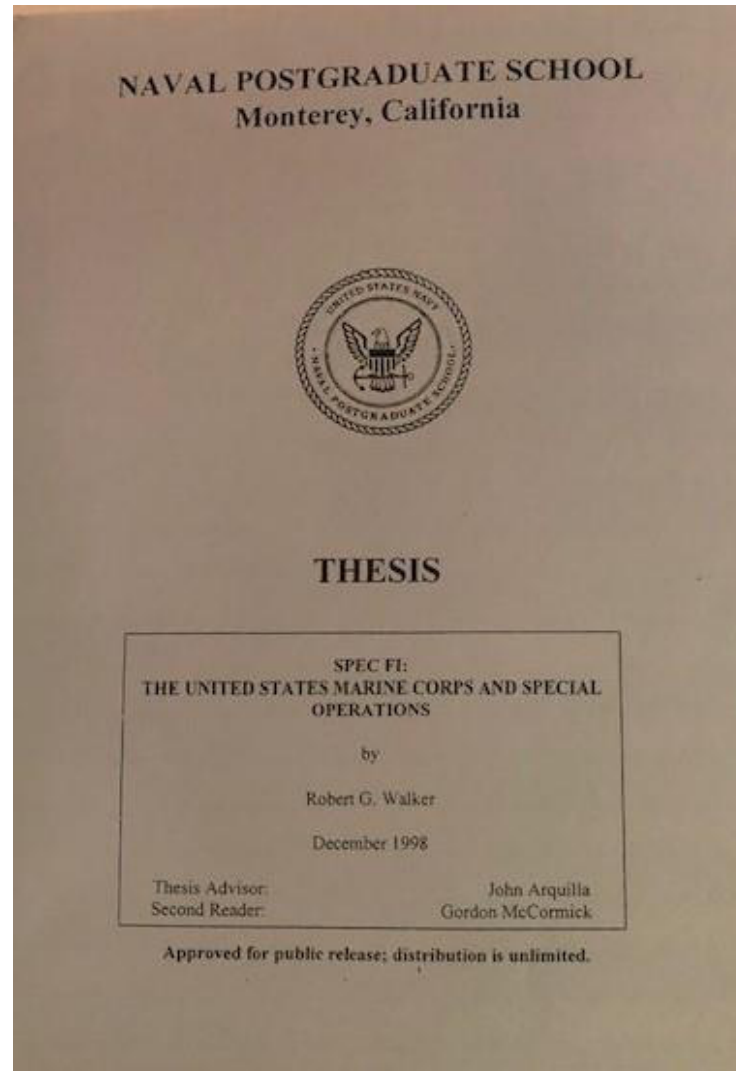

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

LT Robert G. Walker, USN

&
SPECIAL OPERATIONS

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

WW I

WW II

WW III ?

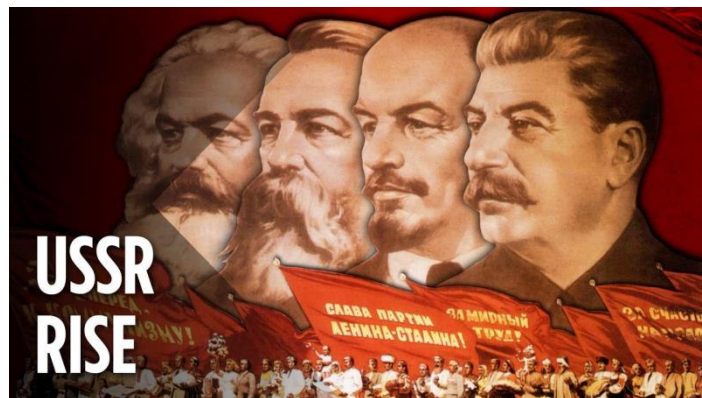

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

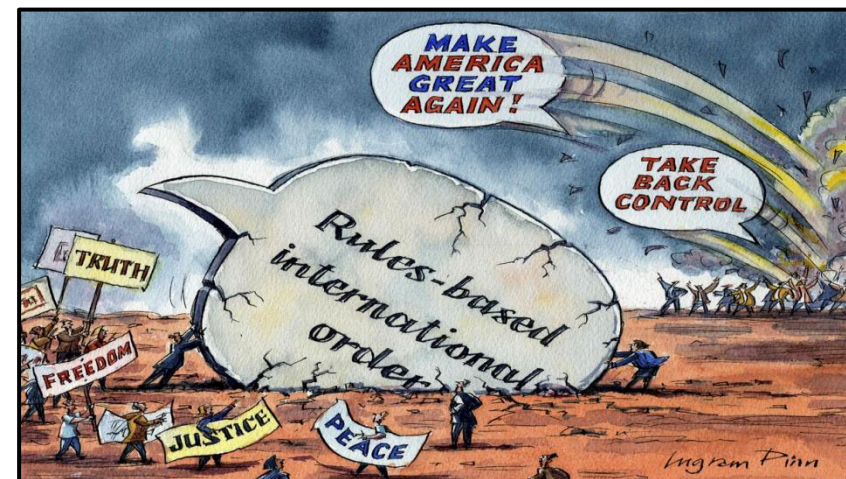

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

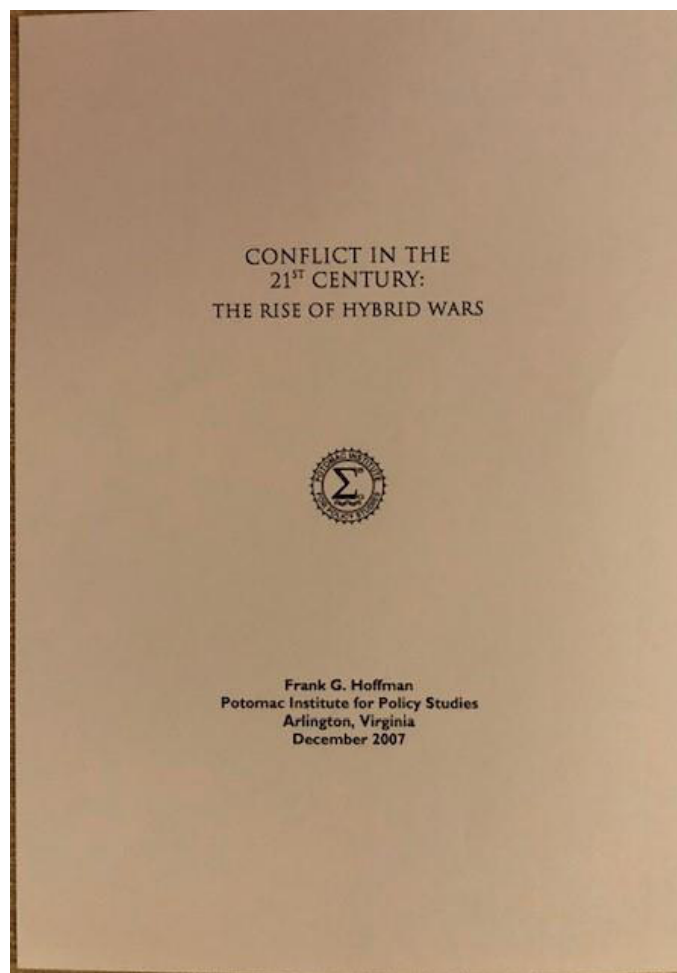

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

“Hybrid Wars can be conducted by both states and a variety of non-state actors. They incorporate a range of different modes of warfare including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder.”

LTC (ret) Frank Hoffman, USMC

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Hybrid Threats are characterized by:

- ✓ A capacity to identify and the ability to exploit the vulnerabilities and the weak points of targets.
- ✓ A combination of conventional-unconventional, military - non-military, overt - covert actions.
- ✓ A set of MPECI tools and techniques.
- ✓ An effort of creating confusion and ambiguity on the origin, the nature and the aim of the threat.
- ✓ A difficulty to be identified as Hybrid until they are well underway.
- ✓ A synchronization of means in novel ways.
- ✓ A capacity of keeping the level of hostility below any threshold of conventional war .

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Hybrid Threats are not:

- Defined by their actors or their origin.
- Related to some specific technology, as new technologies become available.
- Aiming to specific effects, such as human casualties, decision changing, government swap, social or economic destruction, altered public perception etc.

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

**Hybrid Threats could be a clear manifestation of a
Total War,
(the Anything War)
but out of any classical definition of War, and
below all Armed Aggression or conflict thresholds
and International Law provision and jurisdiction.**

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

“The Hybrid Opponent, possesses the capacity and the initiative of simultaneous escalation at different points, moving beyond the limits of any battlefield at will, in order to target state or society. At the same time, he may use different channels and proxies for unlawful actions, often making not only attribution difficult but also identification of clear strategic objectives almost impossible.”

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

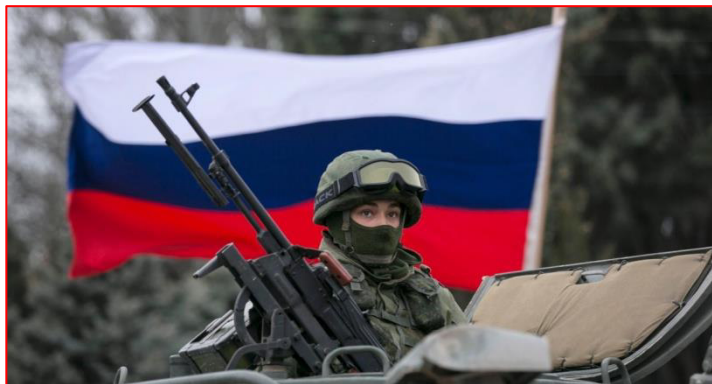
- **Military or Paramilitary forces**
- **Insurgent groups or Guerilla Units**
- **Mercenaries or Foreign Intel.services**
- **Political movements**
- **Criminal organizations**
- **Transnational Corporations**
- **News media**
- **Idealists - Activists- Amateur hobbyists**
- **Foreign Fighters**
- **Religious movements**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

“..Our approaches are to be based on intellectual superiority, asymmetrical and less costly...”

“Permanent Hybrid War”

“Gerasimov Doctrine”

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

**High level of expertise and
Perfect management of fear and terror.**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

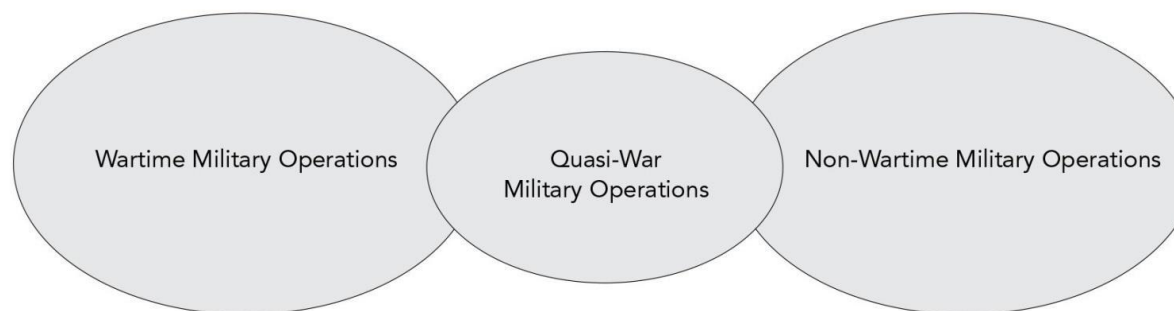
- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

China's "three" Warfare Concept: 1. Media 2. Psychological 3. Legal

FIGURE 2: WAR, QUASI-WAR, AND NON-WAR, AS EXPRESSED IN A PLA TEXT FROM 2009.

Chinese Conception of Military Operations

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Turkish Hybrid tools: The three Ms

Military

Migrants

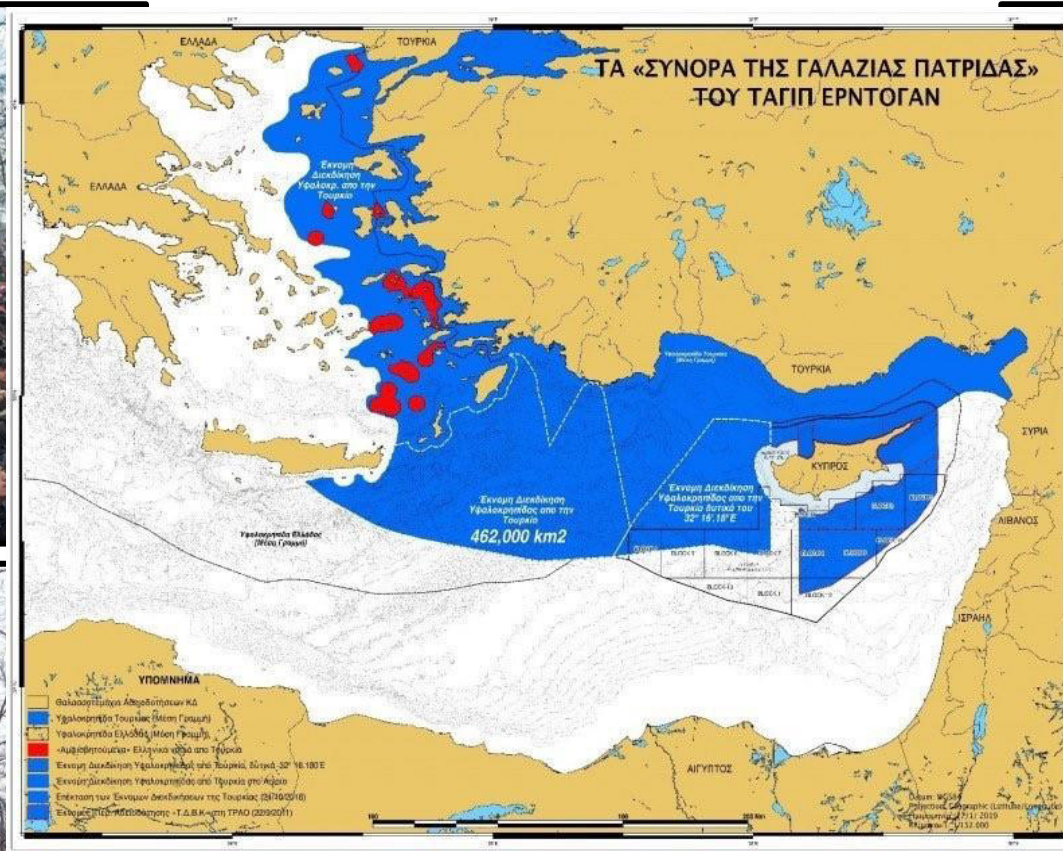

Mosques

NATO – EU: Hybrid Perception

**A Hybrid invasion:
Migrants, Military
and “Casus Belli”**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

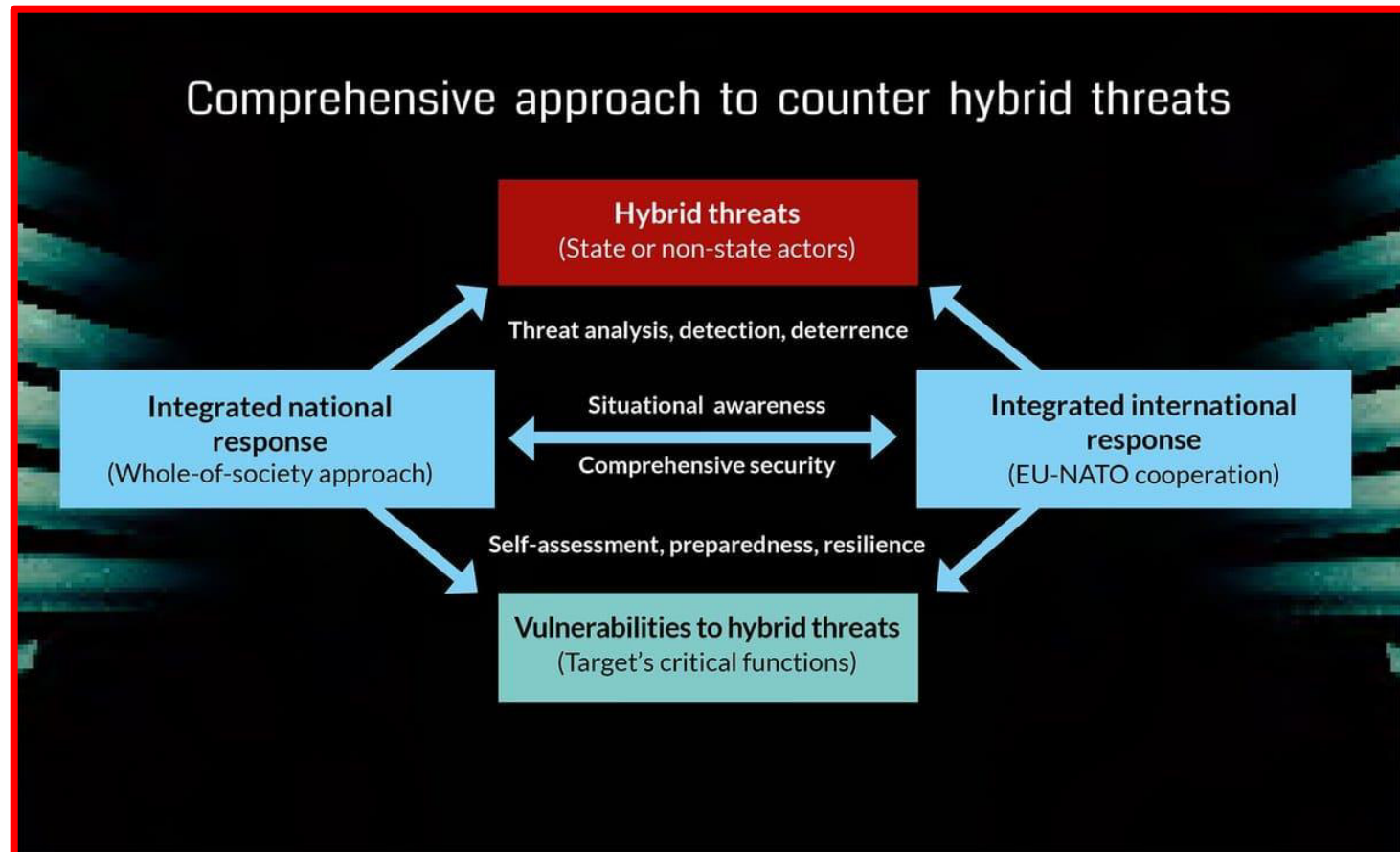

Hybrid Warfare =

- ❖ Looking at the enemy, and/or
- ❖ Looking in the mirror

NATO – EU: Hybrid Perception

NATO for Hybrid : A form of Warfare aiming to destabilize and make a country more attackable

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

The three Ds rule:

- ✓ **Dialogue**
- ✓ **Defence**
- ❖ **“Deterrence (for NATO)”**
  - **by denial”**
  - **by punishment”**
  - **by resilience”**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Resilience important to counter Cyber attacks

MILITARY MOBILITY, the most Important PESCO Project.

New civ-mil INTELLIGENCE DIVISION in NATO HQ

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

NATO's approach and reaction is :

- **military-centric, pragmatic,**
- **not over obsessed by the nature of HT,**
- **based on and sustaining Comprehensive Approach and**
- **protecting Allied Solidarity and Cohesion.**

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Hybrid Threats

are a combination of military and non-military means having the objective to destabilize opponents, create confusion, mask the real situation on the ground and hamper decision-making.

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

HR/VP Mogherini: “The new normal”

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

CMPD Dir Gabor Iklody: “..just a bumper sticker..”

“Hybrid Warfare can be more easily characterized than defined, as a centrally designed and controlled use of various covert and overt tactics , enacted by military and/or nonmilitary means, ranging from intelligence and cyber operations through economic pressure to the use of conventional forces.”

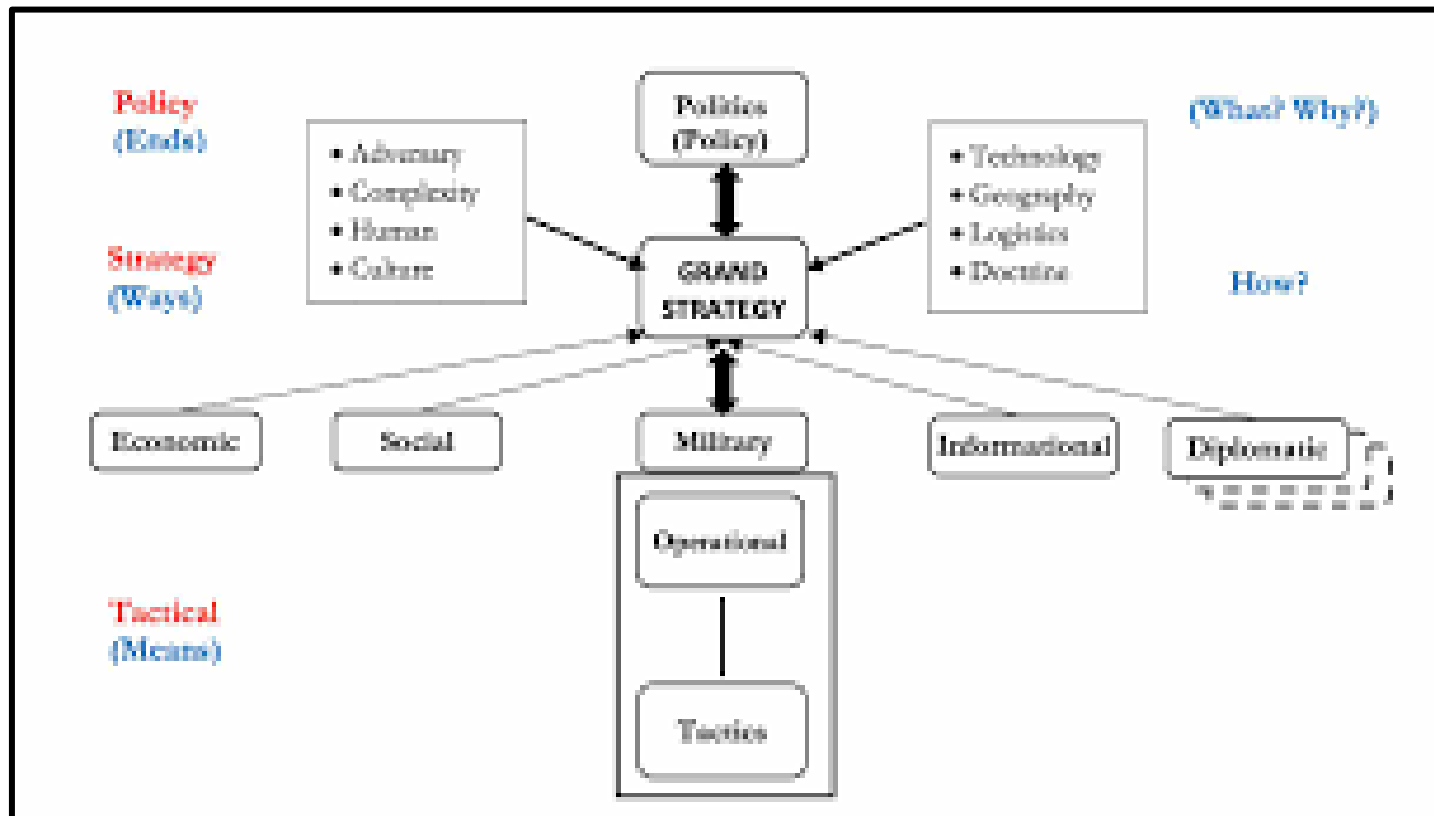

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

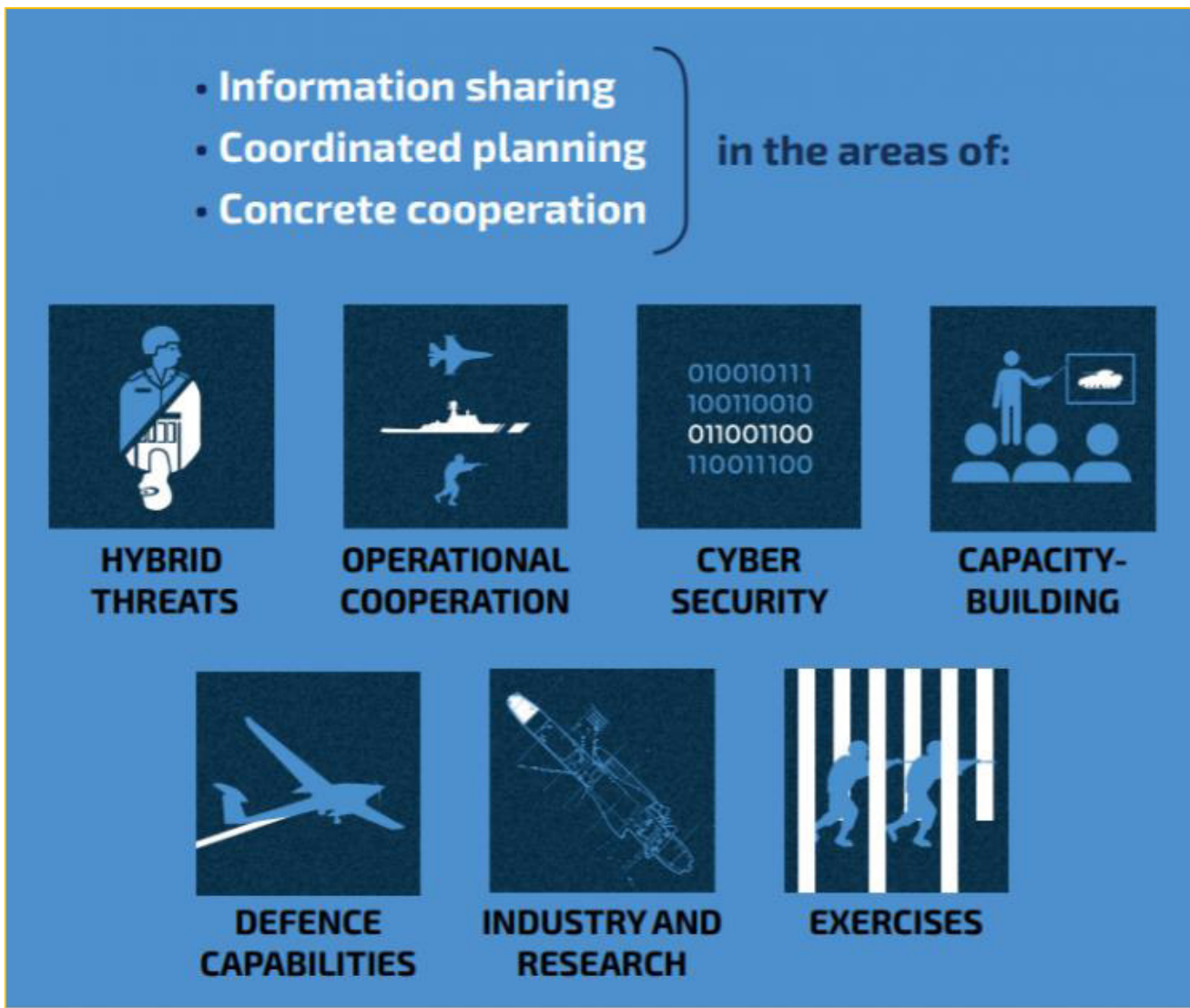
**Regarding Hybrid Threats ,
..responding to and countering them is and will remain
national responsibility...**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

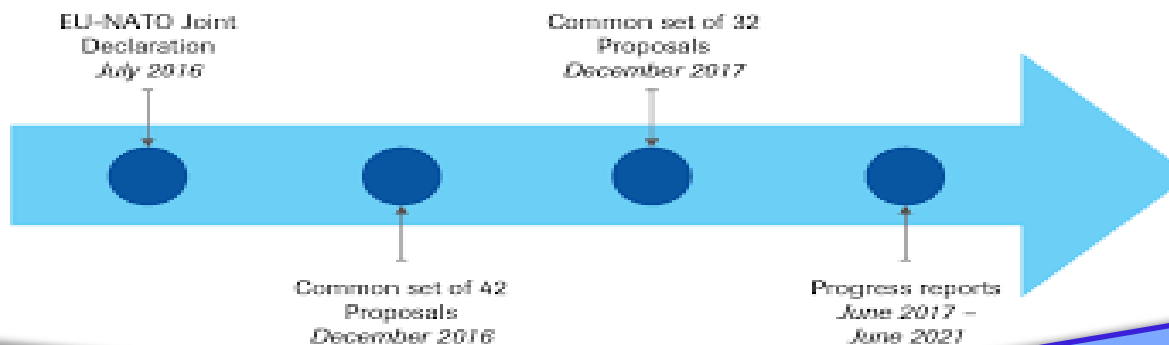
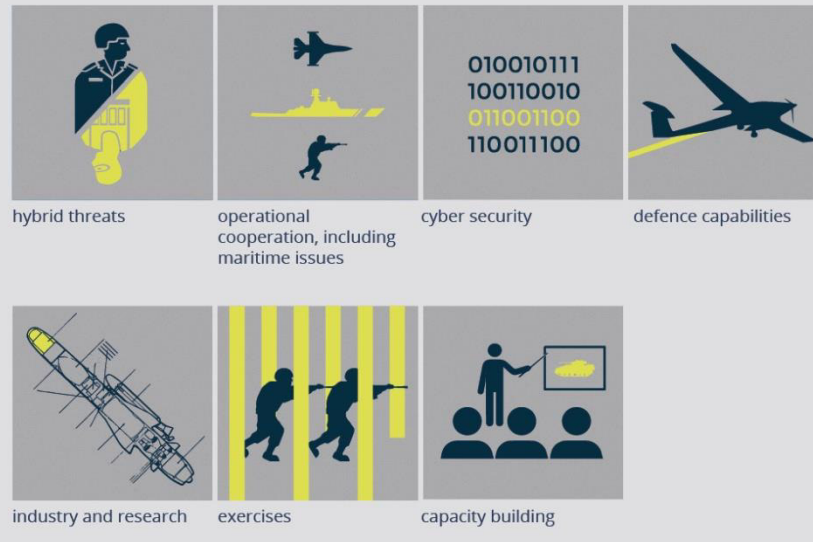
- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

EU-NATO Joint Declaration: implementation

6 December 2016

Council of the EU and North Atlantic Council endorse

40+ proposals in 7 areas

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

- ✓ Awareness
- ✓ Resilience
- ✓ Response

Theme	Assessment
<i>Situational awareness</i>	
Concrete measures will be put in place by May 2017 to enhance staff-to-staff sharing of time critical information between the EU Hybrid Fusion Cell and the relevant NATO counterpart	Green
Intensify relations among actors at staff level engaged in countering hybrid threats and strengthen cooperation, including: <ul style="list-style-type: none"> • In developing their approaches to operate in the domain of Publicly Available Information. • In developing collaboration with the Hybrid CoE in support of situational awareness. 	Orange
Strengthen cooperation at staff level on threat assessments.	Orange

✓ **Creation of EU Hybrid Fusion Cell**

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

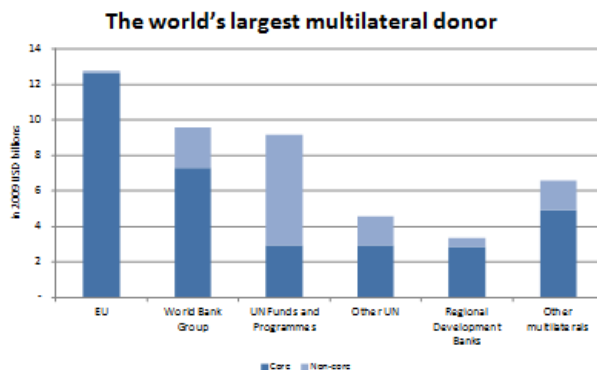

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Integrated Approach Policy to Conflicts and Crises

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

Integrated Approach Policy to Conflicts and Crises

Synergies are required among:

- EU Member States instruments and activities
- EU internal sec. instruments (security, justice, etc)
- EU external security instruments CSDP Ops-Msns
- NATO activities on the same issue or area.

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

**“Deterrence by Resilience” or
“Deterrence by Mutual Assistance” :**

Art 42-7 of TEU: Mutual Assistance Clause

“Deterrence by Denial” ?

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

- Civil-military planning
- Cyber Defence
- Information Sharing
- Strategic Comms

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

ESPS MISTRAL (ESP)

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

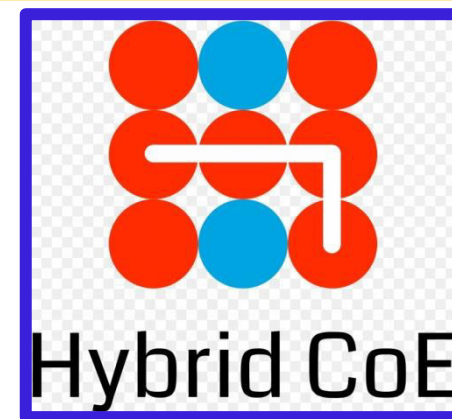
NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

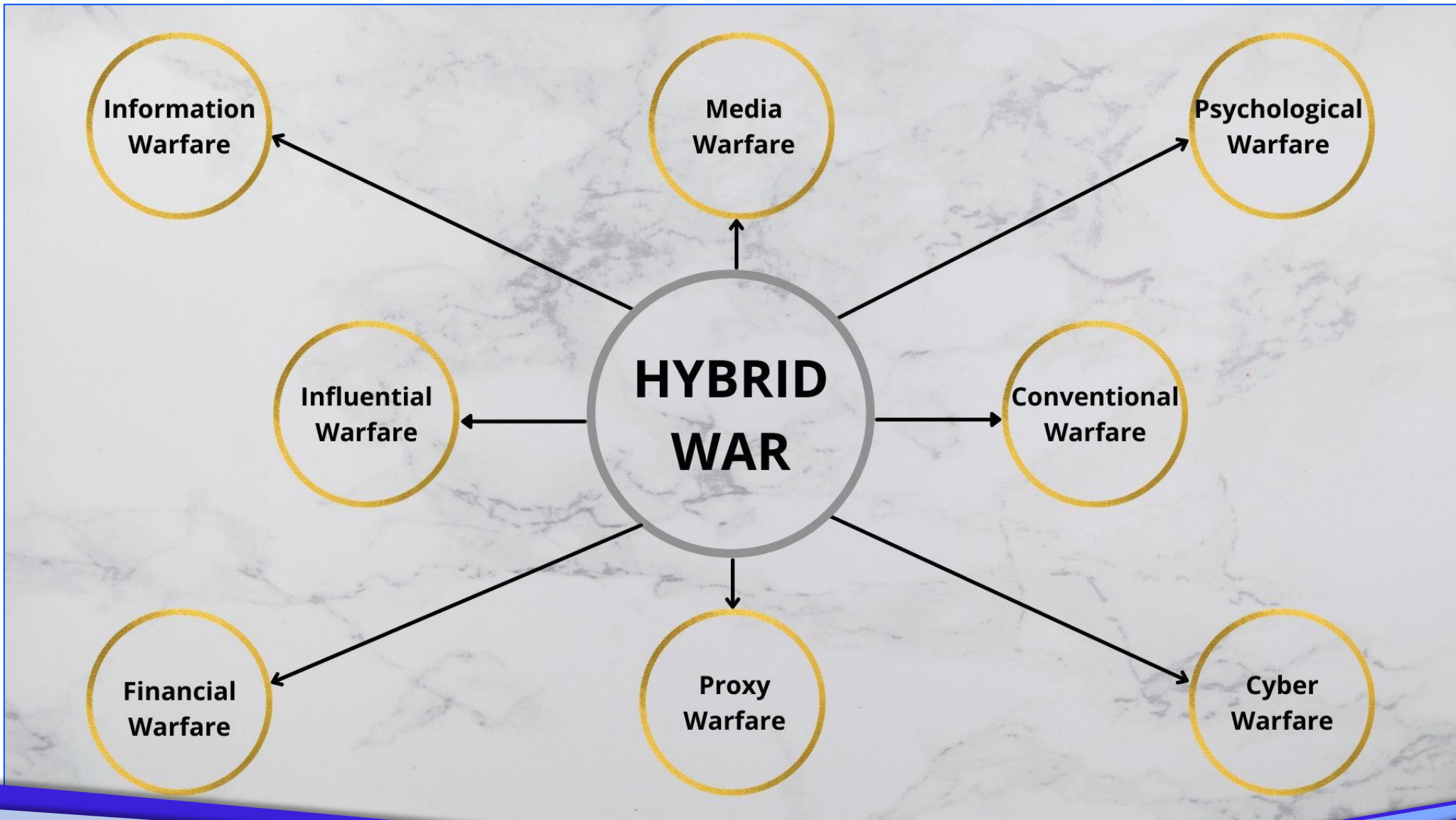
- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

EU Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats 31 Participating Countries – Budget : 1,5 M euros

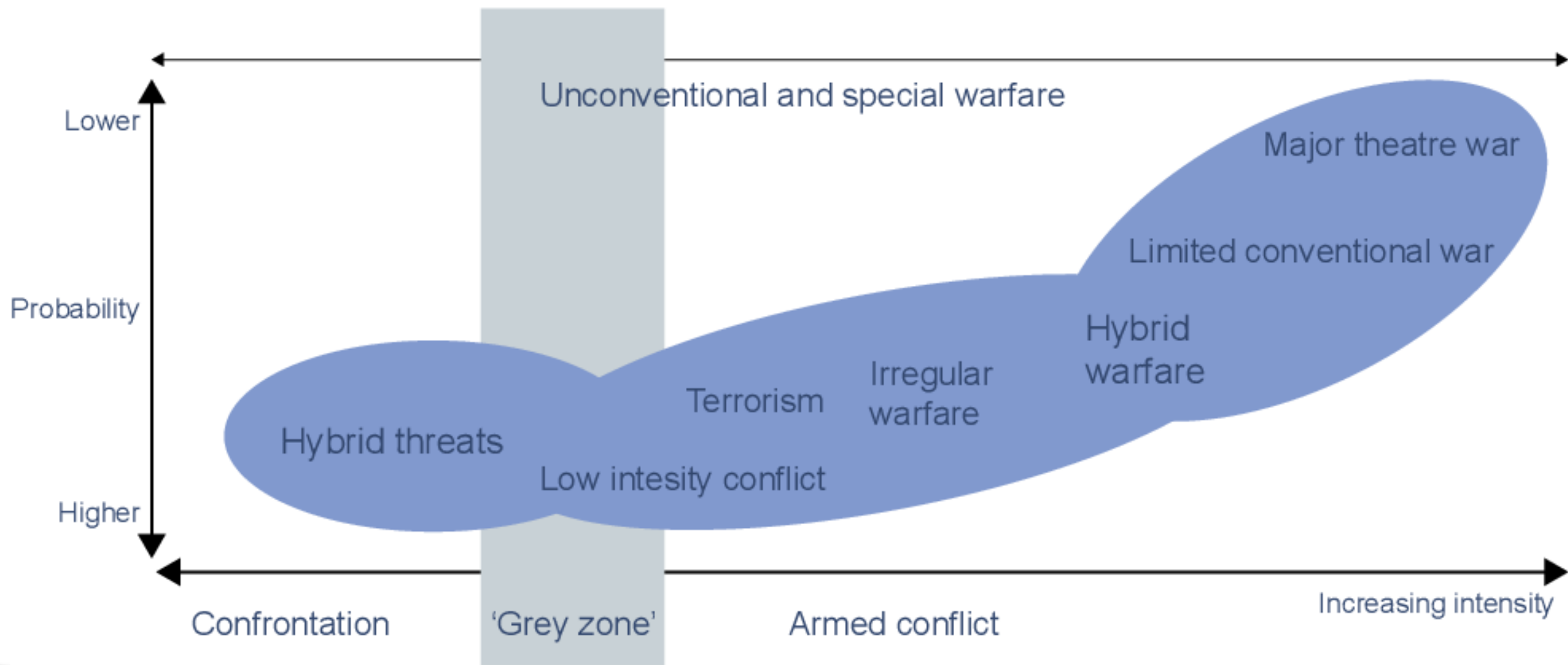
NATO – EU: Hybrid Perception

NATO – EU: Hybrid Perception

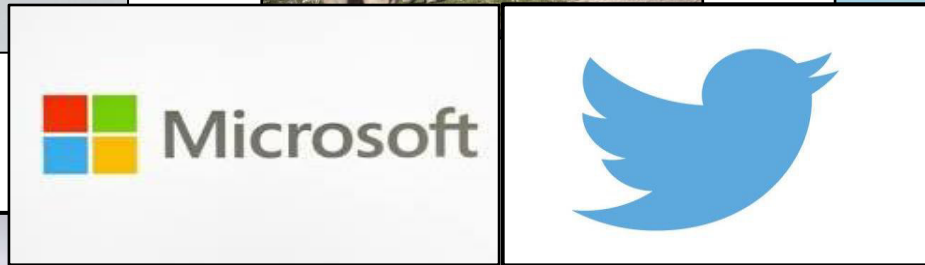
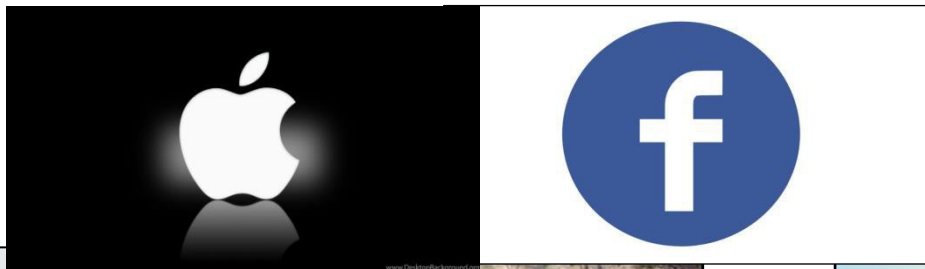

NATO – EU: Hybrid Perception

OUTLINE

- Origin & Definition
- Hybrid Threats
- Hybrid Opponents
- EU and NATO
- Conclusions

“NATO – EU: Hybrid Perception.”

Thank you for your attendance.

Questions?